

Chansen att tänka, vara och bestämma

Varför Sveriges styrmodell behöver mer variation

Tänk om du hade all tid i världen att göra precis vad du vill? Tänk om du bestämde över allt som spelar roll för dig? Tänk om pengar inte var ett hinder?

De senaste åren har jag närmat mig dessa förutsättningar, med vissa undantag. Jag kan inte bestämma över min medicinering utan att riskera hemlöshet, och jag har inte råd och möjlighet att resa om jag skulle vilja.

Men jag har möjlighet att fundera, och ta AI till hjälp för att accelerera mitt tänkande.

Vi har det bra i Sverige, men trots det har vi många olösta problem. Känner du någon som verkligen tror att vi kan lösa dom, utan att ta till ideologi och byråkrati?

Jag har velat göra ett försök:

Jag har identifierat de största bristerna; övercentralisering och brist på subsidiaritet (närstyre).

Varför är det ett problem? En viktig aspekt är tillitsparadoxen. Den är värre än en vanlig återkopplingsloop, den är en spärrhake som bara går åt ett håll. När centralisering urholkar förtroendet är den politiska reaktionen vanligtvis mer tillsyn, mer kontroll, mer standardisering, vilket ytterligare urholkar förtroendet. Men det går inte att vända det lätt eftersom decentralisering kräver just det förtroende som centraliseringen har utarmat.

Här är ett exempel: Under pandemin bestämde Folkhälsomyndigheten strategin centralt. Lokala äldreboenden som kände sina boende, sin personal och sina lokaler fick inte anpassa. Resultatet blev katastrofalt, och svaret blev inte mer lokal frihet, utan fler nationella riktlinjer och mer tillsyn från IVO.

Men det finns en djupare förklaring, från cybernetik: Ashby's lag för tillräcklig variation (requisite variety). Den säger att ett styrsystem måste ha minst lika stor inneboende variation som det system det försöker styra. Det svenska systemet har helt enkelt för liten variation för att hantera samhällets accelererande komplexitet. Vi försöker styra ett 2000-talssamhälle med 1900-talsmetoder.

Den första pusselbiten för att lösa problemen ovan är att verkligen mäta det. Jag har skissat på ett globalt subsidiaritetsindex (GSI) som skulle kunna användas för att motverka övercentraliseringen genom att mäta var makten faktiskt ligger.

Till exempel: Hur många administrativa lager skiljer en sjuksköterska i Kiruna från det beslut som styr hennes arbetsdag? GSI mäter just det avståndet, och gör det jämförbart mellan kommuner, regioner och länder.

Den andra pusselbiten är att ge människor samma friheter som jag själv fått (och förhoppningsvis fler därtill), genom en adaptiv universell basinkomst (AUBI). Med adaptiv menar jag att den förutom ett villkorslöst grundbelopp har behovstillägg, samt att den synliggör och belönar arbete som marknaden inte fångar. Förutom många andra fördelar skulle det ge oss den kognitiva bandbredden och tiden att ta sig an våra samhällsproblem på riktigt. Forskning av Sendhil Mullainathan och Eldar Shafir (Science 2013) visar att finansiell stress och osäkerhet sänker funktionell kognitiv kapacitet med motsvarande 13 IQ-poäng. Som en hel natts sömnbrist! Tänk om Vattenfall lät sina turbiner snurra på 10 procents kapacitet. Nationell skandal. Ändå gör vi exakt det med våra medborgare. Stress, tidsbrist och överlevnadspusslet håller en stor del av Sveriges kollektiva intelligens offline.

Läs utkastet till GSI och AUBI på <https://svensksubsidiaritet.se/ramverk>

Båda bitarna är förslag som naturligtvis kan förbättras. Men det första steget är att få upp ögonen för att möjligheten till lösningar faktiskt finns.

Den vanligaste invändningen är att folk slutar jobba. Experiment in Finland, Kenya och Kanada visar motsatsen: Mer entreprenörskap, mer utbildning, mer omsorg. Den näst vanligaste är, har vi råd? Den frågan är felställd. Kostnaden för passivisering, psykisk ohälsa och integrationsmisslyckanden är redan enorm. Så, har vi råd att INTE experimentera?

Lägg märke till att inget i denna analys är höger eller vänster. Övercentralisering är inte en ideologisk position, det är en arkitektonisk egenskap. Moderater och socialdemokrater har båda byggt samma centraliserade strukturer. Lösningen ligger inte i att byta politik utan i att byta skala.

Jag är bara en medborgare som fått chansen att tänka.

Tänk om Sverige kunde bli det föregångsland som först löser 2000-talets stora samhällsproblem, genom att frigöra sin befolknings verkliga kapacitet?

Fotnot

Jag nämnde AI i början, jag har använt en metod jag kallar SCI-cykeln. Det står för syntes, utmaning, integration och är ett sätt att använda flera **olika** AI-modeller för att bredda perspektiven, vilket hjälper att få tillräcklig variation. Ett till viktigt knep är att be AI:n anta ett systemtänkande perspektiv. Då slipper den fastna i samma hjulspår som våra invanda tankemönster. Systemtänkande är också ett kraftfullt verktyg att lära sig tillämpa själv. En bieffekt av detta arbetssätt är att informationsövertaget försvinner. Du behöver inte en akademisk titel för att förstå systemteori, du behöver bara nyfikenhet och rätt frågor.

Mer om SCI-metoden finns här: <https://globalgovernanceframeworks.org/resources/whitepapers/cognitive-scaffolding> Och material för systemtänkande finns här <https://svensksubsidiaritet.se/bibliotek> och här <https://svensksubsidiaritet.se/verktyg>.